

OHJEET (etätehtävään)

1. Lukekaa lajin taustateksti läpi ja pohtikaa vastauksia kysymyksiin (alla).
2. Hakekaa käyttöönne sopivaa kuvamateriaali pöydältä
3. Tehtävänänne on tehdä lajille matkailumainos, josta ilmenee vastaukset kysymyksiin:
 - a. **Mistä laji on kotoisin?**
 - b. **Millä tavoin laji on Suomeen päätynyt?**
 - c. **Millaisissa elinympäristöissä laji viihtyy ja miten niitä on täällä sille tarjolla?**

Jättipalsami

Poks vain, ja siemenet sinkoutuvat metrien päähän! Moni tuntee jättipalsamin sen suurista vihreistä siemenkodista, jotka räjähtävät riemukkaasti pienestäkin hipaisusta. Yksi kasvi voi tuottaa jopa tuhansia siemeniä singottavaksi.

Punertavin kukin koreileva ja monimetriseksi kasvava jättipalsami on kieltämättä kaunis näky. Siksi sitä on alun perin pihojen ja puutarhojen iloksi tuotukin. Sääli, että se on sittemmin karannut omille teilleen, ja jättipalsamista on tullut haitallinen vieraslaji.

Jättipalsami on Euroopassa varsin eksoottinen vieras, sillä kasvi on alkujaan kotoisin Himalajan vuoristosta kilometrien korkeudesta. Reilun sadan vuoden aikana se on valloittanut vaatimattomampia kukkuloita levitessään suomalaisten pihoilta jokien ja purojen varsille, metsänreunoihin ja peltojen laiduille. Jättipalsami kukoistaa kosteassa ja rehevässä kasvupaikassa, erityisesti ihmisasutuksen lähellä.

Jättipalsamin paisuvat kasvustot valtaavat tilaa Suomen alkuperäiseltä lajistolta, kuten lehtopalsamilta. Se vetää myös pölyttäjähönteisiä magneetin lailla puoleensa, jolloin moni suomalainen luonnonkasvi jää tyystin ilman pörisevää vierasta.

Jokivarsiin levitessään jättipalsami voi aiheuttaa eroosiota eli maaperän huuhtoutumista veteen, sillä se kaappaa kaiken tilan alkuperäisiltä kasveilta. Kun jäljelle jää pelkkää jättipalsamia, sen heikot juuret ja talveksi lakastuvat varret eivät riitä sitomaan maaperää paikalleen. Maata valuu sateiden myötä vesistöön, mikä kiusaa niin kutevia taimenia kuin kuoriutuvia kalanpoikasiakin.

Kuva: Terhi Ryttäri

Jättiputki

Jättiputket ovat haitallisten vieraslajien pahinta kastia. Ne ovat paksuvartisia jättiläisiä – jopa tuplasti aikuista ihmistä pidempiä – jotka tukahduttavat tehokkaasti muun kasvillisuuden ympäriltään. Jättiputket eivät tyydy puskemaan muutamaa hassua vartta, vaan hyvälle kasvupaikalle voi nousta varsinaisia jättiputkiviidakoita. Varren kruunaavissa kukkinnoissa komeilee tuhansia valkeita kukkia.

Jättiputket ovat kotoisin Lounais-Aasiasta ja Kaukasus-vuoriston seudulta. Niitä on tuotu Eurooppaan koristekasveiksi jo muutama sata vuotta sitten, ja suomalaisetkin ovat piristäneet jättiputkilla puutarhojaan. Niitä on kasvatettu myös eläinten rehuksi. Koska kasvit eivät noudata ihmisten asettamia rajoja, myös jättiputki on karannut lainsuojattomille teilleen.

Jos tarkkoja ollaan, Eurooppaan on levinnyt yhden sijaan kolme eri jättiputkilajia, mutta ne kaikki luetaan samaan haitalliseen ryhmään. Jättiputket pärjäävät Suomen hyisessä ilmastossa mainiosti, ja niitä tapaa niin vanhoilla viljelymailla, metsissä kuin rannoillakin. Erityisesti ne viihtyvät avoimilla niittyalueilla ja joutomailla.

Jättiputki leviää siementen avulla, ja jokainen kasviyksilö tuottaa niitä tuhatmäärin. Kun maata tai puutarhajätettä siirretään paikasta toiseen, mukana voi kulkea lukemattomia jättiputken alkuja. Salakavala siemen saattaa itää vasta vuosien päästä.

Jos tehokkaasti leviävä jättiputki onkin haitaksi Suomen alkuperäisille kasveille, se kohtelee ihmistäkin kaltoin. Jättiputken kasvineste aiheuttaa auringonvalon kanssa reagoidessaan vakavia palovamman kaltaisia oireita, mikäli sitä pääsee iholle. Näihin kasveihin on siis paras olla koskematta. Herkimmät saavat hengenahdistusta jo jättiputken hajusta!

Kun jättiputkia hävitetään, se tehdään visusti suojaavan varustuksen turvin. Jättiputken torjuminen on hankalaa hommaa, ja siksi lakikin määrää, ettei niitä saa enää missään tapauksessa kasvattaa.

Kuva: Jouko Rikkinen

Keltamajavankaali

Keltamajavankaali on näyttävä tapaus. Kyse ei ole mistään pikku kaalinkerästä, vaan tämän vehkakasvin kiiltävät vihreät lehdet kasvavat yli metrin mittaisiksi. Keväistä kukintoa ympäröi komea kirkkaankeltainen suojuslehti. Suuri ja värikäs tunnetusti viehättää, ja kasvi tuotiinkin Eurooppaan juuri puutarhojen koristeeksi.

Keltamajavankaalin kotiseutu on Pohjois-Amerikan länsiosissa. Siellä kasvi on yhdistetty myös haisunäätään, sillä joidenkin haistelijoiden mielestä kukinnot tuovat mieleen skunkin karneat ruiskaukset. Kukinnosta leviävän lemun tehtävänä on pölyttäjien houkutteleva. Hyönteisten ja kovakuoriaisten mielestä tuoksu on hirveän sijaan hurmaava!

Keltamajavankaali viihtyy kosteissa ympäristöissä, kuten soilla tai puronvarsilla, mutta muuten se ei ole kasvuympäristönsä suhteen kovin vaativa. Pieni pakkasenkaan ei tätä karaistunutta kasvia pelota. Majavankaali on kova kilpailemaan elintilasta, ja kasvin karatessa puutarhasta seuraukset voivat olla alkuperäiselle kosteikkoluonnolle tuhoisat.

Keltamajavankaali voi levitessään luoda laajan kasvuston, jonka seurauksena monet alkuperäiset kasvilajit jäävät sen suurten lehtien varjoon. Sen siemenet ovat hyviä leviämään, ja ne voivat kulkeutua kauas puutarhajätteen tai virtaavan veden mukana.

Suomessa keltamajavankaalia tapaa toistaiseksi vain harvoin. Jos leviäminen pysäytetään ajoissa, eli kaikki luonnosta tai puutarhoista tavatut yksilöt kitketään tarkasti pois, Suomen luonto voi huokaista helpotuksesta kaukaisen vieraan lähdettyä.

Kuva: Jouko Rikkinen

Mustatäplätokko

Mikäs tässä laivalla seilattaessa, tuumii mustatäplätokko suunnatessaan kohti Suomea. Tämä Kaspianmeren ja Mustanmeren seudulta kotoisin oleva pohjakala on liftannut meille laivojen painolastivesien mukana. Suomesta havaintoja on vasta paikoittain, mutta muualla Itämeren piirissä mustatäplätokko on jo osoittanut leviämiskykynsä.

Mustatäplätokko on harmaanruskea pohjan pieneliöitä saalistava kalanjötikkä. Jopa 25-senttiseksi kirivä mustatäplätokko kasvaa tuplasti pidemmäksi kuin suomalainen alkuperäislaji mustatokko. Kumpikin laji kutee matalissa vesissä, mutta vahvempi mustatäplä saattaa tyystin syrjäyttää tutumman tokon. Kivisimppukin on vieraasta kauhuissaan.

Minne mustatäplätokko päätyykin, sinne se myös tuppaa jäämään. Mustatäplätokko ei vaadi elinympäristöltään liikoja, ja se selviää myös happitilanteeltaan heikoissa tai saastuneissa vesissä. Laji on niin kova lisääntymään, että muut pohjakalat eivät meinaa mahtua samoille matalikoille. Paitsi että mustatäplätokko kilpailee niiden kanssa ravinnosta, se saattaa myös pistellä muiden mädit ja poikaset suuhunsa.

Alkuperäisten kalojemme kannat ovat siis vaarassa. Jos vedet täyttyvät mustatäplätokoista, se on kurjaa myös kalastajien näkökulmasta. Nyt pelätään, että mustatäplätokko lipsahtaa jostain vaikkapa Saimaan kanavaan – ja sitä kautta sisävesien riesaksi.

Tokkopa tämä tokko silti voittamaton on. Suomessa leviäminen ei ole vielä riistäytynyt käsistä. Tärkeintä on varmistaa, ettei kukaan vahingossakaan siirrä mustatäplätokkoja uusille alueille, laivojen painolastivesissä tai syöttikalana ämpärissä.

